

ಧೈಯ ಎಂದು ತಿಳಿದುಕೊಂಡ ಜನಾಂಗವು ಅತ್ಯಂತ ಕ್ರೂರ ವಾದುದು ಮತ್ತು ಹೀನವಾದುದು. ಎಲ್ಲ ಹಿತಚಿಂತನೆಯ ಮತ್ತು ಧಾರ್ಮಿಕ ಭಾವನೆಯ ಸಂಕೇತ ಪದವೇ 'ನಾನಲ್ಲ', 'ನೀನು' ಎಂಬುದು. ಸ್ವಾಮೀಜಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ: "ಸ್ವರ್ಗ ವಿದೆಯೋ ನರಕವಿದೆಯೋ ಯಾರಿಗೆ ಬೇಕು... ನಮ್ಮ ಕಣ್ಣೆದುರಿಗೆ ಪ್ರಪಂಚವಿದೆ. ಅದು ದುಃಖದಿಂದ ತುಂಬಿ ತುಳು ಕಾಡುತ್ತಿದೆ. ಬುದ್ಧನಂತೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ದುಃಖವನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿ. ಇಲ್ಲದೇ ಇದ್ದರೆ ಈ ಮಹಾ ಪ್ರಯತ್ನದಲ್ಲಿ ನಿಮ್ಮ ಪ್ರಾಣವನ್ನು ಕೊಡಿ. (ಎಲ್ಲರೂ) ಕಲಿಯ ಬೇಕಾದ ಮೊದಲ ಪಾಠವಿದು. ಮೊದಲು ಕ್ಷುದ್ರಾತ್ಮನ ನಾಶ, ಅನಂತರ ಅಲ್ಲಿ ನಿಜವಾದ ಆತ್ಮನ ಸ್ಥಾಪನೆ. ಎಲ್ಲರೂ ನಿಸ್ಸಂದೇಹವಾಗಿ ಕಲಿಯಬೇಕಾದ ಪಾಠ ಇದು."

ಇಂತಹ ನೀತಿಗೆ ನಿಜವಾದ ತಳಹದಿಯಾಗಬಲ್ಲುದು ವೇದಾಂತ ತತ್ವವೊಂದೇ. ನಿತ್ಯ ಸತ್ಯ ಪ್ರೇಮವೇ ಸಾಂತವಾದಾಗ ಪಾಪರೂಪದಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ ಎಂದು ಅದು ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಕಾಲುವೆಯೊಳಗೆ ಹೋಗಿ ಸಾಂತವಾಗಿ ಪಾಪದಂತೆ ತೋರುವ ಪ್ರೇಮವೇ, ಕ್ರಮೇಣ ಮತ್ತೊಂದು ಕಡೆಯಿಂದ ಹರಿದು ಬಂದು ದೇವರಂತೆ ಪ್ರಕಾಶಿಸುವುದು ಎಂದು ಸ್ವಾಮೀಜಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಈ ಪಾಪಕ್ಕೆ ಕಾರಣವು ನಮ್ಮಲ್ಲಿಯೇ ಇದೆ. ನಾವೇ ರೇಷ್ಮೆಯ ಹುಳುವಿನಂತೆ ಬಂಧನವನ್ನು ಮಾಡಿ ಕೊಂಡಿರುವೆವು. ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಅನುಭವವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡರೆ ಮುಕ್ತರಾಗಿ ಚಿಟ್ಟೆಯಂತೆ ಆ ಬಂಧನದಿಂದ ಹೊರಗೆ ಬರುವೆವು. ಇದಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಶಕ್ತಿ ನಮ್ಮಲ್ಲಿಯೇ ಇದೆ. ಸ್ವಾಮೀಜಿ ನಮ್ಮೆಲ್ಲರಿಗೂ ಹೇಳುವ ಸಾಂತ್ವನದ ನುಡಿಯಿದು: "ಹಿಂದೆ ಮಾಡಿದ ತಪ್ಪಿಗಾಗಿ ಸಪ್ತಮುಖ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಡಿ. ಕೊನೆಗೆ ಎಲ್ಲವೂ ಸರಿಯಾಗುವುದೆಂದು ತಿಳಿಯಿರಿ. ಹಾಗಿಲ್ಲದೆ ಬೇರೆ ಆಗಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಒಳ್ಳೆಯದೇ ನಮ್ಮ ಸ್ವಭಾವ, ಪಾವಿತ್ರವೇ ನಮ್ಮ ಸ್ವಭಾವ. ಆ ಸ್ವಭಾವವನ್ನು ಎಂದಿಗೂ ನಾಶ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ನಮ್ಮ ಮೂಲ ಸ್ವಭಾವ ಯಾವಾಗಲೂ ಒಂದೇ ಸಮನಾಗಿರುವುದು." ನಮ್ಮ ತಪ್ಪು ಗಳಿಗೆಲ್ಲ ಕಾರಣ ನಮ್ಮಲ್ಲಿರುವ ಬಲಹೀನತೆಯೇ ಎಂದು ಸ್ವಾಮೀಜಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ನಮ್ಮನ್ನು ಅಜ್ಞಾನಿಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ಕೊಳ್ಳುವವರು ನಾವೇ. ಆತ್ಮದ ಸ್ವಯಂಜ್ಯೋತಿಯ ಬೆಳಕು ಯಾವಾಗಲೂ ಇದ್ದೇ ಇರುವುದು. ನಮ್ಮ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡಿರುವ ಪಟ್ಟಿಯನ್ನು ತೆಗೆಯಬೇಕು. ನಾವು ಯಾವಾಗಲೂ ನಮ್ಮ ಅಲ್ಪ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದ ಬಗ್ಗೆಯೇ ಆಲೋಚಿಸುತ್ತಿರುತ್ತೇವೆ. ಅದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಕೀಟದಿಂದ ತೊಡಗಿ, ಮಾನವಜನ್ಮದವರೆಗೆ ನಾವು ವಿಕಾಸ ಗೊಂಡ ಪರಿಯನ್ನು ಆಲೋಚಿಸಿ ನೋಡಿ ಎಂದು ಸ್ವಾಮೀಜಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ನಾವು ಇಲ್ಲಿಯ ತನಕ ಬರುವಂತೆ ಮಾಡಿದ ಶಕ್ತಿಯೇ, ಇನ್ನು ಮೇಲಿನ ಸ್ಥಿತಿಯವರೆಗೂ ಹೋಗುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ನಮಗೆ ಬೇಕಾಗಿರುವುದು ಅದನ್ನು ತಿಳುವಳಿಸುವ ಇಚ್ಛಾಶಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಅದನ್ನು ದೃಢಗೊಳಿಸುವ ಚಾರಿತ್ರ್ಯ ಮಾತ್ರ.

“ನಿಮ್ಮ ಸ್ವಭಾವ ಕೆಟ್ಟದು; ನೀವು ಹೋಗಿ ಹರಕು ಬಟ್ಟೆ

ಉಟ್ಟುಕೊಂಡು, ಮೈಗೆ ಬೂದಿ ಬಳಿದುಕೊಂಡು, ಬದುಕಿರುವ ತನಕ ಕುಳಿತು ಅಳಬೇಕು. ಏಕೆಂದರೆ ಹಿಂದೆ ನೀವು ತಪ್ಪು ದಾರಿ ಹಿಡಿದಿದ್ದೀರಿ.” - ಹೀಗೆ ನಾನು ಉಪದೇಶಿಸಿದರೆ ನಿಮಗೆ ನನ್ನಿಂದ ಯಾವ ಸಹಾಯವೂ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೆ ನಿಮ್ಮನ್ನು ನಾನು ಮತ್ತು ಬಲಹೀನರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದಂತೆ ಆಗುತ್ತದೆ” ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ ಸ್ವಾಮೀಜಿ. ಸಾವಿರಾರು ವರ್ಷಗಳಿಂದ ಒಂದು ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ ಕತ್ತಲೆ ಕವಿದಿದ್ದರೆ, “ಅಯ್ಯೋ, ಕತ್ತಲೆ” ಎಂದು ಗೋಳಾಡಿದರೆ ಕತ್ತಲೆ ಹೋಗುವುದೇ? ಪಾಪಿಗಳೆಂದು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳಲು ನಮಗೆ ಯಾವ ಭೂತವೂ ಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ, ಜ್ಞಾನ ಜ್ಯೋತಿಯನ್ನು ತಂದರೆ ಪಾಪವು ಮರುಕ್ಷಣವೇ ಮಾಯ ವಾಗುವುದು. ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಅನವರತವೂ ಇರುವ ಅಂತರಾತ್ಮನ ನೈಜಸ್ವಭಾವವನ್ನು ನಾವು ಮರೆಯಬಾರದು. ಅದನ್ನು ಅನಂತ ವೆಂದೂ ಸರ್ವಶಕ್ತಿಮಾನ್ ಎಂತಲೂ ನಿತ್ಯಶುದ್ಧ, ನಿತ್ಯೋಪಕಾರಿ, ನಿಸ್ವಾರ್ಥ, ಸರ್ವ ಉಪಾಧಿವರ್ಜಿತವೆಂದೂ ನಾವು ತಿಳಿಯ ಬೇಕು. ನಾವು ನಿಜವಾದ ಅದ್ವೈತಿಗಳಾದರೆ, ಈ ಕ್ಷಣದಿಂದಲೇ ನಮ್ಮ ಹಳೆಯ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ಮಾಯವಾಗಿ ಹೋಯಿತು ಎಂದು ನಾವೆಲ್ಲ ನಿಶ್ಚಯಿಸಬೇಕು. ಆಗ ಎಲ್ಲ ಅಂಜಿಕೆಗಳೂ ಪಲಾಯನ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ನಮ್ಮಲ್ಲಿರುವ ಬಲಹೀನತೆಯೆಲ್ಲಾ ಮಾಯೆ ಮಾತ್ರ. ಈ ಆತ್ಮಜ್ಞಾನವನ್ನು ನಮ್ಮ ಸಹೋದರರಲ್ಲಿಯೂ ಎಚ್ಚರಗೊಳಿಸುವುದೇ ನಮ್ಮ ಕೆಲಸವಾಗಬೇಕು.

ಸತ್ಯವೆಂಬುದು ಯಾವುದೇ ಒಂದು ಜನಾಂಗದ ಅಥವಾ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಸ್ವಂತ ಆಸ್ತಿಯಲ್ಲ ಎಂದು ಸ್ವಾಮೀಜಿ ಘೋಷಿಸುತ್ತಾರೆ. ಎಲ್ಲ ಜೀವಿಗಳ ನೈಜ ಸ್ವಭಾವವೇ ಆ ಸತ್ಯ. ಆದರೆ ಅದನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನದಲ್ಲಿ ಬರುವಂತೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಅದು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಸುಲಭವಾಗಿ ತಿಳಿಯುವಂತೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಸತ್ಯವೆಂಬುದು ಸರಳವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅದು ಸಮಾಜದ ಅಂಗಾಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವಹಿಸುವಂತೆ ಆಗಬೇಕು. ಹಾಗೆಂದೇ ಸ್ವಾಮೀಜಿ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಹೀಗೆ ಕರೆಕೊಡುವರು: “ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಸುಲಭಗ್ರಾಹ್ಯವಾಗಿ ಮಾಡಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸೋಣ. ಪ್ರತಿ ಜೀವಿಯಲ್ಲಿರುವ ಸತ್ಯವೇ ಪೂಜಾವಸ್ತುವಾಗಿ, ಪ್ರತಿ ಮಾನವನೂ ಅದರ ಉಪಾಸಕನಾಗುವ ಪುಣ್ಯಯುಗವು ಉದಯಿಸುವಂತೆ ಮಾಡೋಣ.” ❀

ಅದ್ವೈತಸಿದ್ಧಾಂತದ ಮಹಾಧ್ವಜವನ್ನು ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಗಗನಕ್ಕೆ ಹಿಡಿಯಿರಿ. ಅದರ ಹೊರತು, ಎಲ್ಲರಲ್ಲಿಯೂ ಯಾವಾಗಲೂ ಏಕಮಾತ್ರ ಈಶ್ವರನನ್ನು ಸಂದರ್ಶಿಸುವ ಸಮದರ್ಶಿತ್ವವೂ ಪ್ರೀತಿಯೂ ಲಭಿಸುವುದು ಅಸಾಧ್ಯ. ಪ್ರೀತಿಯ ಬಾವುಟವನ್ನು ಎತ್ತಿಹಿಡಿಯಿರಿ. 'ಎದ್ದೇಳಿ! ಎಚ್ಚರಗೊಳ್ಳಿ! ಗುರಿಯು ದೊರಕುವವರೆಗೂ ಮುಂದೆ ನುಗ್ಗಿ! ನಿಲ್ಲದಿರಿ!' 'ಉತ್ತಿಷ್ಠತ, ಜಾಗೃತ ಪ್ರಾಪ್ಯ ವರಾನ್ನಿಬೋಧತ!' 'ಎದ್ದೇಳಿ, ಇನ್ನೊಮ್ಮೆ ಎದ್ದೇಳಿ!' ಏಕೆಂದರೆ ತ್ಯಾಗವಿಲ್ಲದೆ ಯಾವುದೂ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಇತರರಿಗೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡಬೇಕೆಂದಿದ್ದರೆ, ಮೊದಲು ನಿಮ್ಮ ಸ್ವಾರ್ಥ ಹೋಗಬೇಕು. - ಸ್ವಾಮಿ ವಿವೇಕಾನಂದ

ಮಹಾಭಾರತದಲ್ಲಿ ದರ್ಶನ



ಮಹಾಭಾರತವು ಮನುಕುಲದ ಒಂದು ದುರಂತ ಕಥೆಯಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ದಾರ್ಶನಿಕ ವಿಚಾರಗಳ ಮಹಾಸಾಗರವೂ ಹೌದು. ಮಹಾಭಾರತದಲ್ಲಿ ಬರುವ ತಾತ್ವಿಕ ವಿಚಾರಗಳ ಪ್ರಬುದ್ಧ ಸಮೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಈ ಲೇಖನದಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಇದರ ಲೇಖಕರು ಕನ್ನಡದ ಅಪ್ಪಿನೀದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಗಿದ್ದ ದಿವಂಗತ ಎ.ಆರ್. ಕೃಷ್ಣಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು. ಕನ್ನಡದ ಕಟ್ಟಾಳುವಾಗಿದ್ದ ಅವರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಮತ್ತು ಭಾಷಾಚಾತುರ್ಯ ಅನುಪಮವಾದುವು. ಅವರ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ಗ್ರಂಥ 'ವಚನಭಾರತ'. ಅದಕ್ಕೆ ಅವರು ಬರೆದ ವಿಸ್ತೃತ ಉಪೋದ್ಘಾತದಲ್ಲಿನ ಒಂದು ಭಾಗವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಆರಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದೆ.

ಈ

ಲೇಖನಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಇಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಭಾವಿಯಾಗಿ ಒಂದೆರಡು ಮಾತು ಹೇಳುವುದು ಅವಶ್ಯಕ. ಮಹಾಭಾರತವು ಸುಮಾರು ಒಂದು ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ ಬೆಳೆದು, ಅದರಲ್ಲಿ ನಾನಾ ಕಾಲದ ನಾನಾ ಭಾವಗಳು ಸೇರಿಹೋಗಿರುವುದರಿಂದ, ಯಾವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೇ ಆಗಲಿ ಮಹಾಭಾರತದ ಒಟ್ಟು ಅಭಿಪ್ರಾಯವೇನು ಎಂದು ಹೇಳುವುದು ಕಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆ ಹೇಳುವುದಕ್ಕೆ ಹೋದರೆ ತಪ್ಪು ಆಗಬಹುದು; ಈ ಕ್ಲೇಶವನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿಯೇ ಭಾರತದ ಸಂಕುಬ್ಧಪಾಠವೊಂದು ಅಗತ್ಯವೆಂದು ಎಲ್ಲ ವಿದ್ವಾಂಸರೂ ಸೂಚಿಸುತ್ತ ಬಂದದ್ದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಮಹಾಭಾರತದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾದ ಧರ್ಮದರ್ಶನಾದಿಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಏನಾದರೂ ಹೇಳಿದರೆ ಅದು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಗ್ರಾಹ್ಯವಾಗುವುದು ಸಾಧ್ಯವಲ್ಲ.

ಮಹಾಭಾರತದಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಮತ್ತು ಹಲವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವವು ಸಾಂಖ್ಯ ಮತ್ತು ಯೋಗ - ಈ ಎರಡೇ ದರ್ಶನಗಳು. ಬಾಹ್ಯ ಅರಣ್ಯಕ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳು ಭಾರತಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿನವಾಗಿ, ಹಿನ್ನೆಲೆಯಾಗಿ ಇದ್ದರೂ ಅವುಗಳೇ ಆಧಾರವಾದ ಮೀಮಾಂಸ ಮತ್ತು ವೇದಾಂತಗಳು ಆಗ್ಗೆ ದರ್ಶನಗಳಾಗಿ ಇನ್ನೂ ರೂಪುಗೊಂಡಿರಲಿಲ್ಲ. ನ್ಯಾಯ ವೈಶೇಷಿಕಗಳಂತೂ ಬಂದಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವೆರಡು ದರ್ಶನಗಳನ್ನೂ ಇಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸುತ್ತೇನೆ. ಆ ನಿರೂಪಣೆಯು ಖಚಿತವಾಗಲೆಂದು ಸಾಂಖ್ಯಕಾರಿಕಾ ಮುಂತಾದ ಈಚಿನ ಗ್ರಂಥಗಳು ಮತ್ತು ಕೆಲವು ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳನ್ನೂ ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ.

ಸಾಂಖ್ಯದ ಪ್ರಕಾರ, ಪ್ರಪಂಚವು ಯಾವ ದೇವರ ಸೃಷ್ಟಿಯೂ ಅಲ್ಲ; ಸರ್ವತ್ರ ವ್ಯಾಪಿಯಾದ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಪರಿಣಾಮ. ಪ್ರಕೃತಿಯು ತ್ರಿಗುಣಾತ್ಮಕವಾದದ್ದು; ಸತ್ವ ರಜಸ್ಸು ತಮಸ್ಸು ಇವೇ ಅದರ ಮೂರು ಗುಣಗಳು; ಇವು ಮೂರು ಒಂದೇ ಸಮವಾಗಿದ್ದಾಗ, ಆ ಸಾಮ್ಯಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ, ಪ್ರಕೃತಿಯು ತೆಪ್ಪಗಿರುತ್ತದೆ; ಕೆಲಸಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಪ್ರಕೃತಿಯು ಸ್ವಭಾವತಃ ಜಡ; ಇದಕ್ಕೆ 'ಪ್ರಕಾಶ ಸ್ವರೂಪ'ನಾದ ಪುರುಷನು ಚೈತನ್ಯ ಕೊಡುತ್ತಾನೆ. ಇವೆರಡೂ ಸತ್ಯ ಮತ್ತು ಅನಾದಿ.

ಸಾಂಖ್ಯದರ್ಶನವು ಬಹಳ ಪ್ರಾಚೀನವಾದದ್ದು; ಮಿಕ್ಕ ಎಲ್ಲ ದರ್ಶನಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಹಿಂದಿನದು ಎಂದು ಹೇಳಿದರೂ ಹೇಳಬಹುದು. ಇದು ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳ ಆಧಾರದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ್ದೋ, ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿದ್ದೋ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ. ಮಹಾಭಾರತದಲ್ಲಿ ಇದು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿಯೇ ಬರುತ್ತದೆ. ಒಂದುಕಡೆಯ ಪ್ರತಿಪಾದನೆಗೂ ಇನ್ನೊಂದು ಕಡೆಯ ಪ್ರತಿಪಾದನೆಗೂ ಅಲ್ಲ ಸ್ವಲ್ಪ

ವೃತ್ತಾಸವಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಪುನರುಕ್ತಿಗೂ ವೃತ್ತಾಸಗಳಿಗೂ ಏನು ಕಾರಣವೋ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ. ಒಂದುಕಡೆಯಲ್ಲಿ ೨೫ ತತ್ವಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಮೇಲೆ 'ಈಶ್ವರ'ನನ್ನು ಹೇಳಿದೆ. ಅದರ ಪ್ರಕಾರ, ಪುರುಷರಿಗೆ ವಿವೇಕಜ್ಞಾನ ಬಂದ ಮೇಲೆ ಅವರು ೨೬ನೆಯ ತತ್ವವಾದ ಈಶ್ವರನಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ಮಹಾಭಾರತದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ಈಶ್ವರನಿಗೂ ಪ್ರಧಾನ್ಯವಿದೆ. ಅವನನ್ನು ಧಾತ, ವಿಧಾತ ಮುಂತಾದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ಕರೆದಿರುವುದು ಉಂಟು. ಯೋಗದಲ್ಲಿ 'ಪುರುಷವಿಶೇಷ'ನೇ ಈಶ್ವರ.

ಆಮೆಯು ತಾನು ಹೊರಚಾಚಿದ್ದ ತಲೆ ಕೈಕಾಲುಗಳನ್ನು ಒಳಕ್ಕೆ ಸೆಳೆದುಕೊಂಡರೆ ಮೂಲ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಾಳುವಂತೆ, ದೃಶ್ಯಪ್ರಪಂಚವೂ ಹಿಂದು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಅಡಗಿಕೊಂಡರೆ ಅದರ ಮೂಲರೂಪ ಬರುತ್ತದೆ. ಆಗ ಪುರುಷನ ಕೇವಲಸ್ಥಿತಿ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಬರುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ, ಸುಲಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಅನುಭವವನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಮಾರ್ಗವೇ ಯೋಗ.

ಯೋಗಸಾಧನೆ ಸುಲಭವಲ್ಲ; ಏಕೆಂದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಬೇಕಾದದ್ದು ಇಂದ್ರಿಯನಿಗ್ರಹ, ಚಿತ್ತೈಕ್ಯಾಗ್ರತೆ. ಇಂದ್ರಿಯವನ್ನು ಹಿಂದಿರುಗಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಅಭ್ಯಾಸ ವೈರಾಗ್ಯಗಳು ಬೇಕು. ಏಕೆಂದರೆ ಅವುಗಳ ಸೃಷ್ಟಿಯೇ ಮುಮ್ಮೋಗವಾಗಿ; ಆದ್ದರಿಂದ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ತನ್ನ ಬೆನ್ನು ತನಗೆ ಕಾಣದಂತೆ, ಇವಕ್ಕೆ ತಮ್ಮ ಹಿಂದೆ ಇರುವ 'ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮ' ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ಅವು ರಥಕ್ಕೆ ಹೂಡಿದ ಕುದುರೆಗಳ ಹಾಗೆ. ಅವನ್ನು ಹಿಡಿಯಲು ಧೀರತನ ಬೇಕು. ಅವುಗಳ ಚಾಪಲ್ಯದಿಂದ ಚಿತ್ತವು ಸದಾ ಕ್ಷುಬ್ಧವಾಗಿ 'ವೃತ್ತಿ' ಸ್ವರೂಪವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅದು ನಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಶಾಂತವಾದರೆ ಅದರ ಹಿಂದೆ 'ದ್ರಷ್ಟ' ಅಥವಾ 'ಸಾಕ್ಷಿ'ಯಾಗಿರುವ ಪುರುಷನು ಸ್ಪಷ್ಟರೂಪದಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತಾನೆ. ಈ ಚಿತ್ತವೃತ್ತಿನಿರೋಧವೇ ಯೋಗ. ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಸಾಧನೆಯೆಲ್ಲಾ 'ಸರ್ವವೃತ್ತಿನಿರೋಧ'ದಿಂದ ಕೊನೆಗೆ 'ನಿರ್ವಿಜಸಮಾಧಿ'ಯನ್ನು ಪಡೆದು, ಸ್ವಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವುದಕ್ಕೇಯೆ. ಈ ಮಧ್ಯೆ ಬರಬಹುದಾದ ಸಿದ್ಧಿಗಳೂ ವಿಭೂತಿಗಳೂ ಮುಖ್ಯವಲ್ಲ. ಮನಸ್ಸೂ ಪ್ರಾಣವೂ ದೇಹದೊಡನೆ ಸಂಬಂಧವಾಗಿರುವುದರಿಂದ, ದೇಹವನ್ನೂ ಪ್ರಾಣವನ್ನೂ ಸ್ವಾಧೀನಕ್ಕೆ ತಂದುಕೊಳ್ಳಲು ಆಸನ ಪ್ರಾಣಾಯಾಮಗಳು ಉಕ್ತವಾಗಿವೆ. ಅದರ ಇವೇ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಹಠಯೋಗ ಬೆಳೆದುಬಂದಿದೆ; ಆದರೆ ಇವು ಅಷ್ಟು ಮುಖ್ಯವಲ್ಲ; ದೇಹಾರೋಗ್ಯ ಮುಖ್ಯವಾದರೂ ಕೇವಲ ಮೈಮುರಿದುಕೊಳ್ಳುವುದು, ಉಸಿರುಕಟ್ಟುವುದು ಇವಿಷ್ಟೆ ಚಿತ್ತಪ್ರಸಾದನಕ್ಕೆ ಮಾರ್ಗವಲ್ಲ. ಈಶ್ವರಧ್ಯಾನ ಬೇಕು; ಅದೊಂದೇ ಸಾಕು. ಧ್ಯಾನಸಿದ್ಧಿಯಾದರೆ ಮಿಕ್ಕಲ್ಲ ಸಿದ್ಧಿಯೂ ತಾನಾಗಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಯೋಗದ ಕೊನೆಯ ನಾಲ್ಕು ಅಂಗಗಳಾದ ಪ್ರತ್ಯಾಹಾರ, ಧಾರಣ, ಧ್ಯಾನ, ಸಮಾಧಿಗಳು ಈ ಧ್ಯಾನಸಿದ್ಧಿಗೆ ನಾಲ್ಕು ಮೆಟ್ಟಿಲುಗಳು. ಅವುಗಳ ಹಿಂದಿನ ಆಸನ ಪ್ರಾಣಾಯಾಮಗಳು ದೇಹವನ್ನೂ ಉಸಿರಾಟವನ್ನೂ ಸ್ವಾಧೀನಕ್ಕೆ ತಂದುಕೊಳ್ಳುವ ಮಾರ್ಗಗಳು. ಅವಕ್ಕೂ ಹಿಂದೆ ಇರತಕ್ಕ ಯಮನಿಯಮಗಳು

ಮೊದಲನೆಯ ಮತ್ತು ಎರಡನೆಯ ಮೆಟ್ಟಿಲುಗಳು. ಒಂದು ವಿಧದಲ್ಲಿ ಇವು ಮಿಕ್ಕಲ್ಲ ಅಂಗಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಮುಖ್ಯ. ಏಕೆಂದರೆ ದೇಹದಾರ್ಢ್ಯ, ಇಂದ್ರಿಯನಿಗ್ರಹ, ಚಿತ್ತಸ್ವಾಸ್ಥ್ಯಗಳಿಗೆ ಇವು ಅತ್ಯಂತ ಅವಶ್ಯಕ. ಅಹಿಂಸೆ, ಸತ್ಯ, ಕದಿಯದಿರುವುದು, ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯ, ಮತ್ತೊಬ್ಬರಿಂದ ಏನನ್ನೂ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳದಿರುವುದು - ಇವು 'ಯಮ'. ಶೌಚ, ಸಂತ್ಯಪ್ತಿ, ತಪಸ್ಸು, ಅಧ್ಯಯನ, ಈಶ್ವರಧ್ಯಾನ - ಇವು 'ನಿಯಮ'. ಇವನ್ನು ಎಲ್ಲ ಜಾತಿ ಮತ ದೇಶ ಕಾಲಗಳವರೂ ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡಬೇಕು. ಇವನ್ನು 'ಶೀಲ' ಎಂಬ ಒಂದೇ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳಬಹುದು. ಇದರ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯವನ್ನು ಮಹಾಭಾರತವು ಎಷ್ಟುಕಡೆ ಹೇಳಿದರೂ, ಎಷ್ಟು ರೂಪದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದರೂ, ಅದಕ್ಕೆ ತೃಪ್ತಿಯಿಲ್ಲ. "ಶೀಲದಿಂದಲೇ ಧರ್ಮ, ಸತ್ಯ, ನಡತೆ, ಬಲ, ಸಂಪತ್ತು ಎಲ್ಲವೂ ಲಭಿಸುವುದು." ಆದ್ದರಿಂದ ಶೀಲಭಜನೆಯ ಯೋಗದಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿಯಲಾರನು.

ಸಾಂಖ್ಯವನ್ನು ಪ್ರಾಚೀನ ಹಾಗೂ ನವೀನ ತತ್ವಜ್ಞರು ಖಂಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ವೇದಾಂತಿಗಳಿಗೆ ಅದೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ. ಆದರೆ ಸಾಂಖ್ಯವು ಇನ್ನೊಂದು ಹೆಜ್ಜೆ ಮುಂದೆ ಹೋಗಿ, ಮಾಯೆಯ ಪ್ರಧಾನ (ಪ್ರಕೃತಿ), ಬ್ರಹ್ಮವೇ ಪುರುಷ, ಲಿಂಗಶರೀರವೇ ಜೀವಾತ್ಮ, ಈಶ್ವರನೇ ಪರಮಾತ್ಮ ಎಂದಾಗ ಅದು ವೇದಾಂತಕ್ಕೆ ದಾರಿ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟ ಹಾಗಾಯಿತು. ಅದು ಕೊಡುವ ಹಳವ-ಕುರುಡ ನ್ಯಾಯ, ಕಾದ ಕಬ್ಬಿಣದ ನ್ಯಾಯ, ನೋಟಕ-ನರ್ತಕೀ ನ್ಯಾಯ, ಪ್ರಕೃತಿಯ ಜಡತೆ-ಪುರುಷನ ಔದಾಸೀನ್ಯ ಮುಂತಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ದೋಷವನ್ನು ತೋರಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಉಪಮಾನಗಳೂ ಹೋಲಿಕೆಗಳೂ ಯಾವಾಗಲೂ ಅಪೂರ್ಣವೇ. ಇವುಗಳಿಂದ ಬಿಂಬದ ಛಾಯೆ ಗೊತ್ತಾಗಬಹುದೇ ಹೊರತು, ಮೂಲವೇ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣದ್ದನ್ನು ಖಂಡಿಸುವುದು ಸುಲಭ; ಯುಕ್ತಿಯನ್ನೂ ತರ್ಕವನ್ನೂ ಹಿಡಿದು ವಾದವನ್ನು ಪರಿಷ್ಕರಿಸುತ್ತ, ರೂಪಿಸುತ್ತ ಹೋದರೆ ಕೊನೆಗೆ ಅದು ಹಿಡಿತಕ್ಕೇ ಸಿಕ್ಕದೆ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಬಹುದೂರ ಹೋಗಬಹುದು.

ಇಂದು ನಮ್ಮ ಕಣ್ಣೆದುರಿಗಿರುವುದು ಈ ಪ್ರಪಂಚ; ಅದರಲ್ಲಿ ತುಂಬ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಬರುವುದು 'ತಾನು'. ಆ ತನ್ನನ್ನು ತಾನು ಒಳಹೊಕ್ಕು ತಿಳಿದರೆ ಪ್ರಪಂಚವು ತಿಳಿದಂತಾಯಿತು ಎಂದು ಎಲ್ಲಾ ದಾರ್ಶನಿಕರೂ ಸಾಧುಸಂತರೂ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಏಕೆಂದರೆ, ಎಲ್ಲೆಡೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಇರುವ ಚೈತನ್ಯವೇ ತನ್ನಲ್ಲಿಯೂ ಇರುವುದು. ಅದನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕಾದರೆ ಧ್ಯಾನದಿಂದ, ಯೋಗದಿಂದ ಮಾತ್ರ ಸಾಧ್ಯ.

ಭಗವದ್ಗೀತೆಯಲ್ಲಿರುವ ಬಹು ಭಾಗ ಈ ಸಾಂಖ್ಯಯೋಗ ಮತ್ತು ಅದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಅಂಶಗಳು. ಇಲ್ಲಿ 'ಯೋಗ' ಎಂದರೆ ಅನಾಸಕ್ತಿಯೋಗ (ಅಥವಾ ಕರ್ಮಯೋಗ) ಮತ್ತು ರಾಜಯೋಗ ಎಂಬ ಎರಡು ಅರ್ಥಗಳ ಪ್ರತಿಪಾದನೆಯೂ ಇದೆ. ಮನುಷ್ಯನು ತನ್ನ ಪ್ರಕೃತಿಯ ರಚೋಗುಣ ತಮೋಗುಣಗಳನ್ನು ಸಾತ್ವಿಕವಾದ ಯಜ್ಞ, ದಾನ, ತಪಸ್ಸು, ಆಹಾರ, ವಿಹಾರ ಇವುಗಳಿಂದ ತಗ್ಗಿಸಿ, ಸತ್ಸಗುಣವನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸಿಕೊಂಡು,